НУСЕІН
АРИФ

С(Аз)2
Һ

Һүсејн Ариф

Һ 13 Сечилмиш әсәрләри, 2 чилддә: II чилд. Ше'рләр вә поемалар. Б., Јазычы, 1985. 251 с. шәк.

Азәрбајчан ССР Дөвләт мүкафаты лауреаты Һүсејн Арифин «Сечилмиш әсәрләри»нин икинчи чилдинә онун мүхтәлиф илләрдә јаздығы ше'рләр вә «Таныдарам өзүмү», «Чејранчөл», «Лаһыч дујғулары», «Натәван», «О гајытмады», «Јолда» поемалары дахил едилмишдир.

Һ $\frac{470206\ 0200—39}{М—656—85}$ 13—85 С(Аз)2

© Јазычы, 1985

ШЕ'РЛӘР

МӘНӘ ДАЛ ГАПЫДАН БИР ДАШ АТДЫЛАР

Нијә белә олду,
Нијә елә јох?
Достум, бу суалын өз мә'насы вар.
Бәлкә ијирми ил, бәлкә даһа чох
Мәнә дал гапыдан бир даш атдылар.

Билирәм, нә шејдир дөзүм, —
билирәм
Дөзмәсәм нә кәләр әлимдән мәним?!
Өзүмә кәләни, өзүм билирәм
Әзәли башлајыб дилимдән мәним.

Бир сөзмү хәтринә дәјди,
дәјишдин,
Күндә јүз тәһгирә дөзән нејләсин?

Заманын һөкмүнә, гәрарына бах,
Нә сеһирли һикмәт, нә гәрибә сирр.
Тарихми инсанын әлиндә јумаг,
Инсанмы тарихин төрәмәсидир?..

Ичимдән алышыб, ичимдән јандым,
Өмүр гәм дашыјыб, кәдәр чәкибдир.
Мән инди анладым, мән инди гандым
Бөјүк Фүзулиләр нәләр чәкибдир.

ДАШ ҮРӘК

Галхырам чај боју гәлбимлә биркә,
Дашлар арасында гәрибә дашлар.
Даш вар, фил хортуму, тәкә буjнузу,
Даш вар, газа бәнзәр, дурнаја охшар.

Селләр күкрәjәндә, сулар дашанда,
Вуруб бир-биринә чалыб онлары.
Паjызын күләjи, jазын jағышы,
Шәкилдән шәкилә салыб онлары.

Даш вар, көj дүjмәли, jашыл готазлы,
Даш вар, гызыл көзлү тәр гөнчә кими.
Даш вар, нечә jердән нахышланыбды
Лаһычда бәзәнмиш мис нимчә кими.

Тәбиәт дедиjин ән бөjүк рәссам,
Ади чизкиси дә бир мө'чүзәдир.
Дүнәнлә гочалыб jаша долса да,
Бу күнлә о jенә кәнчдир, тәзәдир.

Бир даш көтүрүрәм дашлар ичиндән,
Даш дежил, дөрдкөзлү халис үрәкдир.
Кәнардан сечилир шаһ дамары да.
Елә бил титрәjиб дөjүнәчәкдир.

Дәjишдикчә рүзкар, өтдүкчә заман
Көjдән алов jағыб, од әләнибдир.

Бир гызыл хал да вар тән ортасында,
Ким билир нә вахтдан ләкәләнибдир.

Jурдума нә гәдәр көз дикән олуб,
Нә гәдәр вуруһавур, чалһачал дүшүб.
Дағлар дијарынын даш үрәjинә
Гара нөгтә гонуб, гызыл хал дүшүб.

Бир дағлы чәкәни jүз дағ чәкмәjиб,
Күнләр кечирдикчә боранда, гарда.
Бәлкә бир дағларын гәлбидир бу гәлб,
Сәртләшиб даш олуб чарпышмалардә.

Дағлар шаиринин бир сөзү дә вар,
Һеч дағлы очағы вахтсыз сөнмәсин.
Jумшалыб үрәjә дөнсә дә дашлар,
Үрәкләр бәркиjиб даша дөнмәсин.

ТАНЫДАРАМ ӨЗҮМҮ

Нәдәнсә вахт доланыб,
Јаш өтдүкчә дүнјада
Көрүрсән ахшам-сабаһ
Нәнәләр дүшүр јада.

Мәним дә нәнәм олуб,
Ағыр зәһмәтли нәнә.
Синәси нағыл долу,
Ширин сөһбәтли нәнә.

Һамыдан кеч јатса да,
Һәр кәсдән тез дурарды.
Баға-бағата бахыб,
Һәјәтә баш вурарды.

Сүпүркәни, күрәји,
Дәрини ондан соруш.
Нәји тапа билмәсән
Јерини ондан соруш.

Ачлығы, јорғунлуғу
Хәјалына кәлмәди.
Јүз ил өмүр ејләсә дә,
Дава-дәрман билмәди.

Бир ачы сөз десәјди
Атам ачыгланында—

Һәнәм танымаса да
Танырам өзүмү.
Әзәлки тәк үзүнә
Сүртә-сүртә үзүмү.

Танырам өзүмү,
Дилимлә, хилгәтимлә.
Достлара мәһәббәтим,
Јадлара нифрәтимлә.

Бир дәфә Короғлудан
Зүмзүмә единчә мән,
Алов далғасы галхар
Нәнәмин көзләриндән.

Дәјишмәз һүсејни
Сачларына дүшән дән.
Танырам өзүмү
Танынмаз олсам да мән.

ЈАЗЫРАМ ОҒЛУМ, ЈАЗЫРАМ

(Шамхор СЕС гуручуларына)

Ариф мәнә: — јаз! —
дејәрди.
Шаир дајанмаз, —
дејәрди.
Битир сөзүнү «Чәфәр»ин
«Дилгәм»дән вармы хәбәрин?
Телли ханым көзү јашлы,
Һара учду јашыл башлы?
Изләр сағда, солда галыб,
Нијә јары јолда галыб
«Зал гызы Күлназ»?
дејәрди.

Ариф мәнә јаз —
дејәрди.
Шаир јајынмаз, —
дејәрди.
Күрдән дедин,
Күрүн һаны?
Јарымчыг «Шәмкир»ин һаны?
Унутма торпағы, дашы,
Дост досту, сирдаш сирдашы
Дилучу анмаз,—дејәрди.
Анд ичирәм көзләринә,

Машынын ағзыны сола чевирдик,
Сүрүчү нә көзәл сабаһдыр!—деди...
Мәммәд тәпәсиндә бозаран о дик
Мусаны көрмәсәк күнаһдыр!—деди.

Тәзә ферма биналары
Мин гојунлуг,
мин гузулуг,
Јан-јанадыр.
Көрән дејир! —
— нә гурғудур,
нә бүсатдыр,
— нә бинадыр!...
Бу от јери,
О су јери
Бу јем јери...
Ара кениш, гапы кениш,
Истәјирсән саға јери,
Сола јери.
Өзүл бетон, дирәк дәмир,
исти, ишыг
Бирисиндә инәк, бузов,
Бирисиндә гојун, гузу,
Һејванларын дырнағында
јовшан әтри,
Гарағанын өз гохусу;
Кәкотунун өз гохусу,
Нә гәрибә аләмдәјәм
Јада дүшүр дәдәм, нәнәм
Јер алтында һисли, паслы пәјәләрдә
Нәләр чәкди
Гызмар јајын оду, тозу
Дәли гышын гары, бузу
Күрәкләрдә бостан әкди

Ач көзүнү бир анлыға
Чобан баба бу күнә бах,
бу һала бах
Торпаг үстә чәлала бах!
Зүлмәт чөкиб карваныны
Чејранчөлә сәһәр дүшүб.

Елә бил ки, ферма дејил көрдүкләрин,
Бир гәрибә шәһәр дүшүб.
Индән белә һеј долансын
Бу бинанын башына гурд
Гапы мөһкәм, бина мөһкәм, бача шүшә
Нә тапачаг, нә гатачаг ашына гурд?
Гујруг булана-булана
Һеј апарсын додағыны
чөлдә очаг дашына гурд...
Јаланмаға јалмы галыб?
Ара-сырра јазығым кәлир,
Нәсә...
Атылмаға һалмы галыб?
Истәр јаваш, истәр јејин.
Һара чумсун, һара, дејин
Көздән узаг гојун-гузу,
Өз башына малмы галыб?
Әлач будур индән белә
Һарадаса јашына гурд...

Мәммәд тәпәсинә чатдыг,
Һава тәмиз, һава ачыг.
Салам вериб, салам алдыг
Гаршылады достлар бизи.
Ата чобан, бала чобан,
Бири јашлы, бири чаван.
Јашадыгча заман-заман
Сәдагәт, е'тибар бизи.

Гојунлара салдыг нәзәр,
Чејрана, чүјүрә бәнзәр.
Бири отлар, бири көзәр
Охшады рузикар бизи.

Гапылары ачдылар
Гузулар гајнашдылар
Ала-була гузулар...
Чәкди өзүнү һәрә.
Дүшдүләр бирдән-бирә
Һалдан-һала гузулар.

Гузу дедим,
гузуларын
Чәркәси нә көзәл олур.
Јајыланда сәһәр-сәһәр
Көлкәси нә көзәл олур.

Бир маһныдыр динәндә о,
Бир чејрандыр синәндә о,
Анасыны әмәндә о
Һәвәси нә көзәл олур.

Көј чәмәндән дүшәр јолу,
Јонча шеһли, чәрән сулу,
Күл әтирли, сүд гохулу
Нәфәси нә көзәл олур!

Һачалајыб гулағыны,
Јердән үзәр ајағыны,
Јалајанда додағыны
Чәнәси нә көзәл олур!

Көмәшәр булуд аханда,
Дөјүкәр шимшәк чаханда,
Суда һүснүнә баханда
Чилвәси нә көзәл олур!

Бир шеји дә салым јада
Үздән ираг бу дүнјада
Ән пәзәвәнк ајының да
Көрпәси нә көзәл олур!

Тәпә Мәммәд тәпәсидир,
О өрүшдән, бу өрүшдән
О јатагдан, бу јатагдан
Тутдуг хәбәр.

— Муса һаны?
— О ахшамдан кәндә кедиб,
сөјләдиләр
Бу оғлудур, о гардашы.
Оғул чобан, гардаш чобан
О кәнч чобан, бу баш чобан
Гызды һава, гызды сөһбәт
Нә хош мәчлис, нә хош үлфәт
Бизә белә сөјләдиләр,
Бу тәрәфдә һәр нә олса
Муса биләр.
Һансы булуд кәлди-кедәр,
Тез арадан чыхасыдыр
Һансы булуд долан кими
Көз јашыны јер үзүнә сыхасыдыр.

Чискини дә, думаны да Муса биләр,
Һансы гочун әти нечә,
Һансы гојун әкиз доғар,

Атламаны, буламаны,
Ајраны да, Муса биләр.

Һарда дадә, һарда нәркиз,
Һарда чәрән, һарда кәнкиз
Бијаны да Муса биләр.

Каһ дөјүмлү, каһ никаран
Бир тырнымда отдан, судан
Дојмајаны,
Дојаны да Муса биләр.
Тәндири дә, чөрәји дә,
Уну да Мусадан соруш.

Сәрраф көзлү бир инсандыр
Күләрүзлү гәһрәмандыр,
Дәрини дә, пендири дә,
Јуну да Мусадан соруш.

Башдан сәсли-сорагдыдыр,
Вахтлы-вахтсыз гонаглыдыр,
Јаныр очаг, јаныр ишыг
Сүфрә кениш үрәк ачыг

Өз зөвгү, өз аләми вар
Нечә көнүл һәмдәми вар.
Көзә бахыб көз күләндә
Кабаб бишиб, көз күләндә,
Һансы тикә дадлы олар,
Ону да Мусадан соруш.

Мусаны көрмәдик бу сәһәр дә биз,
Исти очағынын көзүнү көрдүк.

Гочлар буға кими, гојунлар сағлам,
От долу чөлүнү, дүзүнү көрдүк.

Машынла дашыныб бошалыр саман,
Гуруб јаратмағдан дојмајыр инсан.
Ағылда, һәјәтдә, төвләдә сәһман
Һәр јердә әлинин изини көрдүк.

Дедим, ше'р дедим гаршыда мәндә,
Сән нечә сусансан үрәк дөнәндә
Икид чобанларын шадлыг күнүндә
Гәһрәман Мусанын өзүнү көрдүк.

Тутду хәбәр
Бәлкә [illegible]
она көрә
Динјакөрмүш ағсаггаллар,
Ше'р-сәнәт хиридары
әһли-һаллар,
Һәр ашығын
өз мәчлиси,
өз сөһбәти,
өз дастаны
дејәрдиләр.
«Қороғлудан» сөз дүшәндә
— Әсәд һаны? —
дејәрдиләр.

ЛАҺЫЧ ДУЈҒУЛАРЫ

Дирәкләр сачаглы, тағлар нахышлы,
Мин бәзәк вурулуб бир имарәтә.
Ејванлар јанашы, гапылар јахын,
Ев евә чаланыб, һәјәт һәјәтә.

Мәртәбә-мәртәбә галхан пилләләр,
Ишыглы күчәләр даш дөшәмәли...
Гәдим һөркүләрдә күлә чеврилиб
Рәссам тәбиәтли устанын әли.

Қөһнә карханалар габаг-габаға,
(Гапысы бағланмыш дүканлар да вар).
Көрүкләр ағзыны ајыран кими
Гызармыш көзүнү ачыр очаглар.

Чәкичләр тәрпәнир, зинданлар динир,
Учуб гығылчымлар од јувасындан.
Унудуб севинчи гәми, гүссәни
Сәсләр дүнјасына гәрг олур инсан.

Биләк буғум-буғум, гол дамар-дамар,
Поладдан јоғрулуб чаны һәр кәсин.
Зәһмәтин әтрини дујмаг истәјән
Дәмир, мис гохулу Лаһыча кәлсин.

Үрәкләр бөјүкдүр, сүфрәләр кениш,
Һәр доғма бахышда бир истилик вар.
Һәлә гонаг еви јохса да бурда
«Гонағым ол!» дејә јүзү сахлајар.

Апарыб әлини даш пәрдәләрә,
Ширин лајлај чалыр Кирдманчај она.
Сөјкәјиб Нијала өз архасыны,
Сығыныб дағларын сәрин гојнуна.

Дағлар бир дејил, беш дејил,
Дағлар бабасы-Бабадағ,
Дағлар шаһы, Шаһ дағынын
Јарпышдан башы дүмағ.

Сәлим Султан—кетмәз чәни,
Әлван дағы—күл мәскәни.
Габан дағы јормаз сәни
Шыр-шырлара ассан гулаг.

Фит дағындан думан галхыр,
Мыхтөкәндә шимшәк чахыр —
Гузу дөшү, сүрү, нахыр,
Јәһәр белли Нијала бах.

Бу дағларын гучағында
Нәсил-нәсил
Очаг чатыб лаһычлылар.
Бу кечиддән, о кечидә
Чығыр ачыб,
Бу зирвәдән—о зирвәјә
Кәмәнд атыб лаһычлылар.
Күләк галхыб динән кими,
Гышын үзү дөнән кими,

Бир очаглыг одун үчүн
Чөлдә јатыб лаһычлылар.
Чискин кәлиб, думан кәлиб,
Долу, јағыш јаман кәлиб, —
Гара батыб лаһычлылар.
Боз чилләнин аманы јох,
Кечә узун, дахма сојуг,
Нәфәсини сүбһә гәдәр
Көзә гатыб лаһычлылар.
Ағрыја бах, азара бах,
Алверә бах, базара бах;
Өз әлилә кәдәр алыб,
Севинч сатыб лаһычлылар.
Дағ кәндләри...
Һәрәсинин өз тарихи
өз аләми, өз не'мәти.
Кәнд вар балы,
Кәнд вар јағы,
Кәнд вар дузу.
Кәнд вар марал инәклидир.
Кәнд вар ады «Чөрәкли»дир.
Кәнд вар, ондан сөз дүшәндә
Ала сүрү, гызыл нахыр кәлир јада.
Кәнд дә вар ки,
Халысынын чешидләри
Чохларыны һејран гојуб
Авропада,
Асијада.
Заман-заман,
Нәсил-нәсил
«Чичи ағ күл»,
«Пирәбәдил» —
Ајаг ачыб
өлкә-өлкә,

НАТӘВАН

(лирик поема)

Аријфин хатирәсинә

Дашым елә атылды ки,
Гашым елә чатылды ки,
Башым елә гатылды ки,
Билмәдим сағ нә,
сол нәдир?!

Дост көјнәди, јар ағлады,
Үрәјими гор дағлады,
Кечидими гар бағлады,
Билмәдим из нә
јол нәдир?!

Көзләримдә көл титрәди,
Дәрә, тәпә, чөл титрәди,
Диш тәрпәнди, дил титрәди
Билмәдим әл нә,
гол нәдир?!

Чәкди мәни јана-јана,
Дәрд бир јана, гәм бир јана.
Јаман дөздүм јанһајана
Јаман дөздүм, јаман, бачым!

Ај доланыб, фәсил кечиб,
Нәсил кәлиб, нәсил кечиб,
Арамыздан әср кечиб,
Доландыгча заман, бачым!

Дүшдүм елә титрәмәјә,
Сығышмадым јерә, көјә
Һарај чәкдим:
—Ариф! — дејә,
Динчәлмәдим бир ан, бачым!

Сәнин оғлун, мәним оғлум,
Сынды голун, сынды голум,
Мәнми сәнә һәјан олум,
Сәнми мәнә һәјан, бачым?

Чох сынадым өз-өзүмү
Башгадыр шаир дөзүмү.
Сәнә чевириб үзүмү,
Кәтирмишәм күман, бачым,
Ај мәним Натәван бачым!

Көзләр мөһнәт долу, һәрарәт долу,
Сирлидир севинчин, мәлалын сәнин.
Гачырыб јухуму сабаһа гәдәр
Һәјата, варлыға суалын сәнин.
Узаглар нечә дә јахынлашармыш,
Зирвәләр ашанда хәјалын сәнин.
Титрәк нахышлардыр, көврәк илмәләр
Чејранын, чүјүрүн, маралын сәнин.
Вүсалын һәсрәтлә чијин-чијинә,
Һәсрәтлә әкиздир вүсалын сәнин.
Думана гәрг олуб, чискинә батдын,
Дөврүн завалыдыр завалын сәнин.

Алим достларыма бир суалым вар,
Көзәллик адланан үлви зирвәјә
Вармы Ханғызы тәк јүксәлән көзәл?!
Дәрја камалына күнәш чамалы
Һәјатда бу гәдәр тән кә[illegible]

«Башынын үстүндә булудлар лај-лај»,
Ајағы алтындан ахыб кедир чај.
Гарлы зирвәләри гартал јувалы,
Логман тәбиәтли, логман һавалы,

Варлығы, јохлуғу чыхмасын јаддан
Чеврилсин арзуја, әмәлә инсан.
Өләндә десинләр: — Көчдү дүнјадан,
Галанда десинләр: — Вар белә инсан!
Јахыны, узағы сәсләрәм јенә
Һәр сөзүм, сөһбәтим бир дастан кими.
Инсандан сөз ачмаг истәрәм јенә,
Сәни дүшүндүкчә бир инсан кими.

Бејнимдә сән,
Ејнимдә сән.
Елә бу дәм
Гәринәләр архасындан
Бир отагда
Бир сәһнәни сејр едирәм.
«Мәчлиси-үнс»,
өз јерини
тутуб һәрә.
Мүбаһисә,
мүзакирә
Мисра-мисра,
Сәтир-сәтир.
Һамы бахыр Натәвана
Дүшүндүкчә
чатма гашлар
ғалхыб-енир.
Елә бил ки,
Гарталларын бәрәсиндә
Товуз гушу чилвәләнир.
Одлу бахыш
Одлу сичә,
Одлу үрәк!
Түлдән зәриф өрпәјини
јелләндирир

Пәнчәрәдән әсән күләк.
Мәчлис гызыб,
өз јерини
тутуб һәрә.
Мүбаһисә,
мүзакирә
гәзәл-гәзәл...
ше'р-ше'р...
Узандыгча узанмада
Елә олур,
чај-чөрәк дә
Дүшмүр јада.
Нөврәс дејир,
Мәхфи дејир,
Фәна дејир
бирдән-бирә.
Нөврәс сусур,
Мәхфи сусур,
Фәна сусур.
Ханғызы дилләнән кими
Күл јанында күл көрүнәр.
Нечә бала бүлбүл динәр,
Ана бүлбүл динән кими.
Бирликдәдир севинч, һүнәр,
Ағыл ағылла исинәр
Чан чанла исинән кими.

Бу минвалла өтүр күнләр
Һәр бириндән тутуб хәбәр.
Каһ Кафиби саламлајыр,
Каһ Садиги,
каһ Акаһы,
«Мәчлиси-үнс»,
ше'р-сәнәт ордусунун